

MARTIALIS
FEEST IN HET
OUDE ROME

Geschenken voor de Saturnaliën

VERTAALD EN TOEGELICHT DOOR VINCENT HUNINK

GEÏLLUSTREERD DOOR JONA LENDERING

Inhoud

Inleiding 7

Deel I: Aan tafel 17

Eten en drinken

(BOEK 13)

Deel II: Om mee te nemen 85

Presentjes voor thuis

(BOEK 14)

Deze uitgave 205

Met dank aan 207

Fotoverantwoording 208

Vertaling en toelichting © 2020 Vincent Hunink

© 2020 Noordboek | HL Books

Fotografie: Jona Lendering

Redactie: Rob Zweedijk

Ontwerp omslag en binnenwerk: Sander Pinkse Boekproductie

Druk: Almarose, Slovenië

Begeleiding drukwerk: Wouter Eertink, Graven 13

ISBN 978 90 5615 663 3

NUR 683

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Uitgeverij Noordboek | HL Books – info@hlbooks.nl.

Noordboek | HL Books is onderdeel van

20 Leafdesdichten en in liet fan wanhoop bv

www.noordboek.nl

www.vincenthunink.nl

Inleiding

Wie de *Xenia* en *Apophoreta* van Martialis (ca. 40–104) openslaat valt van de ene verbazing in de andere. Het zijn twee boeken vol korte verzen over de meest uiteenlopende voorwerpen uit de Romeinse wereld van de keizertijd. De ongebruikelijke Griekse titels ('Guest gifts' en 'Take away gifts') suggereren dat het gaat om verzen bij cadeautjes.

In honderden epigrammen krijgt de lezer beelden voorgeschoteld van etenswaren en drankjes, gebruiksvoorwerpen en kleding, ijzerwaren en slaven. Het kan niet gewoon genoeg, lijkt het soms, met verzen over een pennendoos of een lichtje. En het kan ook weer niet gek genoeg, denk je op andere momenten, bijvoorbeeld bij gedichten over peperduur meubilair of een stel jonge komedieacteurs. Wat is dit voor poëzie? En wat wil de dichter ermee?

Van oudsher hebben classici moeite om deze bundels te plaatsen en goed te begrijpen. In de recente Nederlandse vertaling van Martialis' *Verzameld Werk* van Piet Schrijvers (2019) worden beide boeken zelfs expliciet uitgesloten: vanwege een vermeend tekort aan literair niveau blijven ze onvertaald en onbesproken.

De teleurstelling die sommige lezers zullen hebben ervaren is voorstelbaar, zeker als ze aan de lectuur beginnen nadat ze al kennis hebben gemaakt met Martialis als spottende epigrammendichter.

← Tweemaal de god Saturnus. De bovenste afbeelding toont hem als beschermer van de oogst, de onderste als oeroude god. De combinatie van jong en oud symboliseert de vernieuwing van de natuur rond de winterzonnepunt. De inscriptie luidt: 'gewijd aan de verheven Saturnus'.

Aan de ene kant zien we hier namelijk verzen die, op enkele begingedichten na, allemaal ultrakort zijn. In het Latijn omvatten ze steeds twee versregels, die bovendien wat vorm betreft vrijwel identiek zijn. Op een handvol gedichten na gaat het steeds om één dactylisch distichon (een dactylische hexameter en een dactylische pentameter met een sterke cesuur in het midden). De eerste indruk is er een van monotonie: ruim driehonderd min of meer identieke snippertjes tekst. Het lijken soms bonte citaten of haiku's. Als serieuze poëzie oogt het niet direct.

En dan de inhoud... Allemaal gebruiksvoorwerpen, dingen uit het dagelijks leven, motieven die vooral interessant lijken voor historici en archeologen. Terwijl Martialis' boeken 1 tot en met 12 spetterend retorisch vuurwerk, weergaloze vleierij en vooral keiharde spot en satirische grappen bevatten, is daarvan hier maar weinig te zien. Een lezer die op zoek is naar schandelijke seks, woeste scheldpartijen en kritiek op tijdgenoten, zoals hij of zij van Martialis gewend is, komt van een koude kermis thuis.

Er is ook nog een praktisch argument dat altijd in het nadeel heeft gewerkt van deze twee bundels. In het werk van Martialis hebben ze de nummers 13 en 14 gekregen, en in uitgaven van zijn werk komen ze dus ná de twaalf bekende boeken. Wie het werk op nummervolgorde leest is dus vermoedelijk al enigszins verzadigd of misschien zelfs 'Martialis-moe' bij de start van de lectuur van *Xenia* en *Apophoreta*.

Maar we doen het werk meer recht als we het lezen en beoordelen op zijn eigen merites. En vooral wanneer we het nemen voor wat is het: relatief vroeg werk. De boeken 13 en 14 zijn geschreven vóór boek 1 tot en met 12, en zijn daarmee dus eigenlijk niet te vergelijken. In ieder geval is het niet eerlijk ze ermee te vergelijken.

In 81 publiceerde Martialis waarschijnlijk zijn debuutbundel, het (traditioneel ongenummerde) *Boek van de Spelen* (*Liber de Spectaculis*). Dat is een boek epigrammen

over een enkel welomschreven thema: de opening van het Colosseum in Rome in het jaar 80 door keizer Titus. De gedichten beschrijven stuk voor stuk voorstellingen die deel uitmaakten van de dagenlange inwijdingsfeesten. Er zijn epigrammen bij over dierengevechten, executies van misdadigers, gladiatorenduels en zelfs een heus scheepsgevecht. Steeds probeert de dichter een inventieve draai te geven aan zijn beschrijving. Een mooie pointe, een grappige of vleiende verwijzing aan het adres van de keizer, een knipoog naar de lezer. (Spijkerharde seksepigrammen en tirades over sociale misstanden ontbreken.)

De twee boeken in deze uitgaven zijn, waarschijnlijk, Martialis' eerstvolgende werk geweest. Voor de datering wordt veelal gedacht aan de jaren tussen 81 en 84. Het ligt voor de hand om de boeken te bezien als een logisch en natuurlijk vervolg op het *Boek van de Spelen*. Want evenals in de debuutbundel is de thematiek beperkt tot één onderwerp, dat in dit geval kan worden omschreven als 'de Romeinse eindejaarsfeesten'. Kort en goed: de *Saturnalia*.

De jaarlijks terugkerende Saturnalia waren een echt winterfeest, dat zich wel laat vergelijken met het Nederlandse Sinterklaas en Kerstmis. Een oeroud Romeins decemberfeest met religieuze wortels. Zoals de naam al aanduidt, was het verbonden met de god Saturnus, de vader van Jupiter. In de oudste tijd duurde het feest een dag, maar al in de Republikeinse periode werd dat verlengd tot drie, en onder keizer Caligula (een jaar of veertig vóór Martialis) zelfs tot vijf dagen (17 tot 21 december).

Er werd een groot offerfeest gehouden bij de Saturnustempel, waarbij senatoren hun toga omruilden voor speciale feestkledij. Ook de scholen gingen dicht en op grote schaal vonden er privéfeestelijkheden plaats. Er heerste een sfeer van ontspanning en ontremming, en zelfs algehele omdraaiing van sociale normen. Zo was het gebruikelijk dat slaven het in huis tijdelijk voor het zeggen kregen en niet gestraft konden worden. Pas aan het einde van het feest werd de normale orde hersteld.

Een belangrijk onderdeel van het Saturnalia-feest waren de cadeautjes die men elkaar gaf. Dat gebeurde niet op basis van gelijkheid, integendeel, bij de Saturnalia werd juist het Romeinse 'systeem' van sociale ongelijkheid goed zichtbaar. Rijke *patroni* gaven kostbare presentjes aan hun *clientes* (die vervolgens onderling gretig de waarde ervan vergeleken), terwijl arme *clientes* hooguit eenvoudige, goedkope dingen konden weggeven. De epigrammen van Martialis suggereren hier en daar ook cadeaus voor vrouwen en voor kinderen. Dat doet vermoeden dat de praktijk van cadeaus geven in zijn tijd enigszins was uitgebreid.

Cadeautjes konden persoonlijk worden gegeven of opgestuurd, maar er was ook sprake van 'Meeneemgeschenken', die centraal staan in boek 14. Het idee daar was dat gasten aan een rijk banket spullen uit de eetzaal mochten meenemen naar huis. Dat kunnen concrete geschenken zijn geweest, ofwel een soort tegoedbonnen met wisselende waarde. De gedichten spreken nogal eens over 'loterij' en 'lootjes'. Het zal voor gasten spannend zijn geweest om zulke tegoedbonnen te krijgen, en naast blijdschap zal er ook soms teleurstelling hebben geheerst. Ook tijdens grote shows, bijvoorbeeld in het amfitheater, werden soms dergelijke cadeaubonnen of lootjes uitgedeeld.

De beide boeken epigrammen staan in een lange traditie. In Martialis' dagen was het epigram een erkend literair genre geworden, wat het resultaat was van een eeuwenlange productie, vooral bij de Grieken, maar intussen dan ook bij de Romeinen. Vooral de grote dichter Catullus (eerste eeuw v.Chr.) geldt als een van Martialis' voorbeelden. De gedichten in de beide boeken bevatten veel vaste kenmerken van het antieke epigram.

Steeds probeert de dichter iets concreets te vatten in pakkende bewoordingen, liefst met een onverwachte wending, een pointe, een grapje, een climax, of een ander interessant einde. Retorische middelen, stijlfiguren en

woordgrappen behoren tot het arsenaal van de maker, maar niet zelden zijn er ook fraaie beelden en poëtische woordcombinaties. Soms is het lekker gemakkelijk en direct te volgen, dan weer wordt alles opzettelijk moeilijk geformuleerd en krijgt de lezer eerder een soort raadseltje voorgezet. Variatie is overal de leidraad, en links en rechts zijn verwijzingen naar andere teksten opgenomen, zodat ook de literair onderlegde lezer wordt bediend.

Bij de eerste kennismaking lijken de beide bundels een ordeloos geheel: een grote verzameling korte gedichtjes die lukraak bij elkaar zijn gezet. Maar het vraagt niet veel geduld of grote concentratie om te zien dat het werk sporen vertoont van een doelbewust ordenende hand.

Boek 13 is in grote lijnen opgezet volgens de structuur van een uitgebreid en luxe diner. Aangezien de thematiek beperkt is tot cadeautjes in de vorm van voedsel en drank is dat geen onredelijke keuze. Na de drie langere openingsgedichten, waarin het kader van de Saturnalia wordt geschetst en de dichter ook een paar literair-programmatische punten maakt, begint het feest in #4 met een lange reeks 'voorgerechten en amuses', die zich ook weer laat onderverdelen in verschillende secties. Vanaf #51 begint het meer serieuze werk van hoofdgerechten, met gevogelte, vis en wild. Ten slotte volgt, geheel volgens de antieke traditie, na de maaltijd nog een drinkgelag. Dat levert een imposante en fascinerende reeks epigrammen over wijnen op (#106-#125).

Ook Boek 14 opent met twee inkaderende en programmatische gedichten van wat grotere lengte. Daarna volgt een enorm aantal cadeautjes, bijna tweemaal zo veel als in boek 13. Het basisprincipe hier wordt uitgelegd in gedicht #1: het zijn afwisselend 'dure' geschenken, zoals die passen bij rijken, en 'goedkope' die meer passen bij arme mensen. In de vertaling zijn ze vrij consequent aangeduid als 'A'- respectievelijk 'B'-geschenk.

In de schaarse secundaire literatuur over dit boek wordt druk gespeculeerd over de juiste volgorde van de

epigrammen, want het is lang niet altijd evident wat nu 'rijk' en 'arm' is. In nogal wat gevallen zijn cadeaus alleen maar 'eenvoudig' vergeleken met een voorafgaand exorbitant duur geschenk, of omgekeerd. De knapzak van #81 is alleen maar kostbaar in vergelijking met de nóg goedkopere bezem van #82, terwijl de esdoornen tafel van #90 alleen maar kan gelden als eenvoudig na de onbetaalbare citroenhouten tafel van #89. De dichter speelt hiermee graag een spel, zo lijkt het, en we kunnen de soms vergaande discussies over aanpassingen in de volgorde dus laten voor wat ze zijn. In deze uitgave is de gangbare volgorde vrijwel steeds gehandhaafd en is bij de aanduiding 'A' / 'B' een zeker pragmatisme in acht genomen. In een sectie over literaire werken (#183–#196) is het volgens sommigen, onder wie de geleerde commentator T.J. Leary, niet goed mogelijk te bepalen welke geschenken 'A' en 'B' zijn. Toch is er in die subreeks regelmatig sprake van ongewone, perkamenten uitgaven (zie de aantekeningen ter plaatse). Ik heb daarom in afwijking van Leary ook daar 'A's en 'B's' toegekend.

Een globale afwisseling tussen 'rijke' en 'arme' geschenken is structureel gezien de ruggengraat van boek 14. Het materiaal is vervolgens opgedeeld in verschillende onderafdelingen, die elkaar in een niet erg strakke structuur opvolgen: bureauspullen en speelgerei, persoonlijke dingen, ijzerwaren, voorwerpen uit de privésfeer en varia vullen de eerste helft (tot #93). Daar is de volgorde veelal niet dwingend maar losjes. Veel epigrammen-duo's zouden best een andere plek kunnen krijgen zonder dat het stoort. Vanaf #93 komt er wat meer lijn in, met tafelgerei, kleding en textiel, en spel en kunst. Twee inhoudelijke hoogtepunten blijven voorbehouden voor de laatste fase vanaf #183: een fascinerende sectie met literaire boeken en een slotserie met dieren en slaven.

De vermelding van slaven raakt aan een gevoelig punt voor moderne lezers ('slaven cadeau geven' lijkt niet bepaald feestelijk). Dat brengt haast als vanzelf een andere

vraag aan de orde die betrekking heeft op de twee bundels als geheel. Namelijk: hoe zijn deze gedichten precies bedoeld? Gaat het hier om modelversjes van Martialis die mensen kunnen overschrijven en op hun desbetreffende cadeautjes plakken? Een sinterklaasverzenboek voor eigen gebruik? De bundels worden soms wel in die trant 'afgeserveerd' in handboeken en globale overzichten. Maar zorgvuldige lectuur laat zien dat dit niet waarschijnlijk is. Martialis was als dichter nét te zelfbewust om alleen een soort praktische grabbelton voor zijn lezers te produceren. Hij wil duidelijk meer.

Op een aantal plaatsen in zijn werk suggereert hij dat de gedichten worden aangeboden aan zijn *lezers*. Daarbij maakt hij een paar keer het grappige punt dat mensen eventueel zijn versjes kunnen weggeven *in plaats van echte cadeautjes* (zie bijvoorbeeld #13·3 en #14·1). Het is moeilijk om hierin een serieuze dichterlijke intentie te lezen. Het zijn eerder literaire knipogen.

Wat krijgen die lezers dan, als het niet gaat om overschrijfgedichten bij standaardcadeaus, of om symbolische in plaats van echte presentjes? Het antwoord laat zich raden: ze krijgen poëzie.

In deze twee bundels toont Martialis een breed, saturnalisch panorama van feestelijke, grappige en gewone voorwerpen, dieren en mensen. Een soort *tableau vivant* van de Romeinse wereld in feeststemming, een geschreven weerslag van het winterfeest waarin men het hele jaar kan bladeren om de december-sfeer weer op te snuiven. De beschreven onderdelen omvatten de grootst mogelijke variëteit, van lekker en duur tot vies en goedkoop, van exorbitant en imposant tot suf en belachelijk. En ja, van saai en afstotelijk tot geil en opwindend, want wie goed zoekt vindt hier wel degelijk ook wat typische Martialis-verzen met een erotische of seksueel geladen inhoud.

Binnen dat bonte geheel aan motieven streeft de dichter ook in stilistische en literaire zin steeds naar afwisseling en verrassing. In de geleerde boeken en artikelen

over de *Xenia* en *Apophoreta* gaat de aandacht vooral uit naar de zakelijke inhoud. Historici en archeologen zeggen er vaak meer over dan literatoren. Begrijpelijk misschien, gezien de vaak zeldzame items en bijzondere voorwerpen. Maar ook de literaire vormgeving, afgezien van de structuur van de boeken als geheel, is interessant en verdient nadere beschouwing.

Een aspect dat ik hier kort wil bespreken is de communicatieve situatie in de gedichten: wie spreekt tot wie – en op welke toon? In de meeste epigrammen spreekt er een ik-figuur, laten we zeggen de dichter, tegen een potentiële ontvanger over een denkbeeldig geschenk. Dat zouden we kunnen aanduiden als het basisschema: onderwerp (dichter)-meewerkend voorwerp (ontvanger)-lijdend voorwerp (geschenk).

Maar al snel valt op dat in tal van gedichten een andere setting van toepassing is. In #13·11 gaat het geschenk bij wijze van grap niet naar de ontvanger maar ‘naar iemand anders’ en in #14 moet de ontvanger iets aan de ik-figuur uitleggen (een soort omgekeerde communicatie). Vanaf #22 zien we geregeld gedichten die moeten worden geïnterpreteerd als ‘sprekende geschenken’: het geschenk richt zich, sprekend over zichzelf, tot de ontvanger. Dat kan in het enkelvoud, maar ook in het meervoud (#25 en andere). In #24 krijgt de ontvanger woorden in de mond gelegd, en zo zijn er vele varianten.

De ‘spreker’ kan dus de ‘gevende’ ik-figuur zijn, of een denkbeeldige afspiegeling van zijn persoon, zoals in #13·95), waar we woorden lezen van een jager. Heel regelmatig speelt die ik-figuur met vormen in de eerste persoon meervoud (‘wij’, ‘ons’), dus met de suggestie dat hij spreekt namens een groep mensen, of misschien wel alle gewone Romeinen. De al genoemde categorie ‘sprekende geschenken’ blijkt een rode draad in de bundels, waarbij soms duo’s of trio’s direct na elkaar staan en dan weer opvallend lang uitblijven. En wie goed oplet ziet daarnaast soms een slim bedachte andere variant, zoals in #14·168,

waar een ontvanger spreekt tegen de geveer. De zaken zijn dan compleet omgedraaid.

De aangesprokene is meestal de denkbeeldige ontvanger van het geschenk, maar ook hier zijn variaties mogelijk. De dichter wendt zich bijvoorbeeld een enkele keer tot de Muzen (#13·1) of Saturnus (#14·1), of tot de Romeinen als geheel (#13·91 en #14·223) of hij spreekt het weg te geven voorwerp zelf aan (#13·85). Ook een gedicht dat rechtstreeks gericht is aan Caesar ontbreekt niet (#13·127).

De meeste gedichten gaan over geschenken en beschrijven dan als vanzelf iets van hun eigenschappen. Maar ook daarin zijn allerlei schakeringen mogelijk. Het gedicht kan lovend of kritisch zijn, plagerig of vriendelijk, het kan levenloze geschenken of dieren voorzien van menselijke emoties, of eigenlijk juist meer zeggen over de ontvanger of de intenties van de geveer. Alleen al de steeds wisselende communicatieve setting in de epigrammen houdt de lezer bij de les.

Een ander aspect van Martialis’ literaire vormgeving zit in de pointe. Elk gedicht heeft ‘iets speciaals’ in de afronding van de gedachte, vaak op het einde. In zijn latere werk is het nogal eens een obsceniteit of een grove belediging, of in ruimere zin iets heftigs. In deze bundels is het minder vaak een knaleffect. Maar er is altijd wel iets markants. Een grappige tegenstelling of paradox, een pakkend beeld of zinnelijk detail, een filosofische gedachte of een geografische verplaatsing naar een exotisch land, om een paar voorbeelden te noemen. En er zijn woordgrappen, mooie beelden, knipogen en toespelingen, beroemde namen – de mogelijkheden zijn eindeloos.

Door handig te spelen met alle opties in inhoud en thematiek, communicatieve vorm en afronding, weet Martialis steeds voor verrassing te zorgen. Elk volgend epigram kan weer een nieuwe en interessante ervaring opleveren.

Monotoon en onliterair zijn deze epigrammen welbe-

schouwd allerm minst. Integendeel, ze laten de vroege Martial al zien als een behendig en volleerd literair jongleur, een bedreven artiest, die met minimale, en in zekere zin bescheiden dichterlijke stof boeiende poëzie kan maken.

Ik wil nog een stap verdergaan. Voor lezers van nu vormen zijn beide Saturnalia-boeken een unieke mogelijkheid om zich via teksten onder te dompelen in de meest fysieke aspecten van de Romeinse cultuur. Je komt als het ware heel dicht bij de werkelijke, tastbare wereld van de Romeinen, bijna als in een archeologisch museum, maar dan via woorden. Dat is een indringende leeservaring die op sommige momenten iets mystieks kan krijgen. Juist door alle aardse en alledaagse, vergankelijke elementen gebeurt er iets speciaals: je wordt als lezer zelf een Romein, voor even.

DEEL I

Aan tafel

Eten en drinken

(BOEK 13)

Vooraf

1

Geef tonijntjes straks een jasje,
hijs olijven in het pak
en laat de vieze motten niet
voor honger vrezen: gooi er,

Muzen, maar wat Nijlpapyrus
tegenaan. Die kalk ik vol,
want kijk, de dronken winter vraagt
om fonkelnieuwe grappen.

Nee, geen strijd van dobbelstenen
tegen kootjes 'groot van hart',
geen zes of één knalt telkens neer
in mijn ivoren bak.

Mijn nootjes om te spelen zijn
dit vel, de dobbelbeker is
dit vel. Het gokspel brengt me ditmaal
geen verlies of winst.

¶ *Tonijntjes: de dichter suggereert met zelfspot dat de papyrus voor deze bundel eigenlijk materiaalverspilling is, maar later nog wel nuttig gebruikt zal worden. Papyrus werd wel gebruikt om vis of olijven te verpakken.*

¶ *Motten: langdurig niet gelezen papyrusrollen vallen gemakkelijk ten prooi aan motten.* ¶ *Nijlpapyrus: het normale materiaal voor een dichter als Martialis.* ¶ *Dronken winter: een verwijzing naar de Saturnalia, het Romeinse decemberfeest dat het denkbeeldige kader vormt van deze*

gedichten. ¶ Dobbelstenen: gokspelletjes waren vaste bestanddelen van de Saturnalia. Romeinen speelden veelal met drie dobbelstenen. ¶ Kootjes: rechthoekige spelstenen met afgeronde zijkanen. Ze worden hier overdreven verbeeld als een soort dappere concurrenten van dobbelstenen, die er ook de strijd mee aangaan; voor dobbelstenen en kootjes zie ook #14·14-15; verder #14·1. ¶ Nootjes: een goedkoop alternatief voor dobbelstenen of kootjes. Vaak gebruikt door jongens. ¶ Zes of één: Romeinse dobbelstenen hadden zes kanten met de cijfers 1 tot en met 6, net als de moderne. ¶ Ivoren bak: een speelbak die werd gebruikt bij het dobbelspel. Het harde materiaal is bedoeld om vals spel door manipulatie van dobbelstenen tegen te gaan. ¶ Mijn nootjes: de dichter gaat alleen 'spelen' en 'gokken' met zijn gedichtjes; voor een soortgelijke pointe zie het slot van #14·1. ¶ Dobbelspel: zie verder #14·16.

2

Een fijne neus, jij? Of gewoon
volledig neus? Een neus zo groot
dat Atlas desgevraagd hem niet
wil torsen op zijn schouders?

En je kijkt misprijzend neer
op niemand minder dan Latinus?
Méér zul jij niet kunnen vitten
op mijn speelse versjes

dan ik zelf al deed. Waarom
je tanden *knarsen*? Heeft dat nut?
Wanneer je 't buikje rond wilt eten
zet ze dan in vlees!

Bespaar je moeite. Jouw venijn
is goed voor lieden die zichzelf
bewonderen. Maar ik besef:
dit hele werk is niks.

Maar ook weer niet totaal niks, als je
luistert met een open oor.
Dus schuif hier aan met een gezicht
dat niet op zaken staat!

¶ *Neus*: symbool voor goede smaak, ook in literaire zin. De grappen over neus doen denken aan Catullus 13, 13–14. ¶ *Atlas*: figuur uit de Griekse mythologie, een Titaan. Droeg als straf het hemelgewelf op zijn schouders. ¶ *Latinus*: een beroemde toneelspeler uit Martialis' tijd. ¶ *Vitten*: zoals vaker probeert de dichter kritiek op zijn werk op voorhand te ontcrachten door zich er zelf denigrerend over uit te laten. Uiteraard is dat valse bescheidenheid.

3

De hele massa versjes in dit
kleine, fijne boekje kost jou,
alles bij elkaar, een som
van vier sestertiën.

Is vier toch echt te veel? Het kan
desnoods voor twee. Voor boekverkoper
Tryphon zit er dan nog altijd
iets van marge op.

De versjes kunnen dienen als
geschenkjes voor je gasten, zeker
als je net zo krap bij kas zit
als de dichter zelf...

Bij elk gedicht staat in de titel
helder waar het over gaat.
Dus is er iets niet naar je smaak?
Dan blader lekker door.

¶ *Vier sestertiën*: een relatief bescheiden bedrag. ¶ *Tryphon*: een boekverkoper in Rome, ook bekend uit andere teksten. Zijn naam is Grieks. ¶ *Boekverkoper*: in Martialis' tijd is in Rome een bescheiden boekenbranche ontstaan. Een boekhandelaar (bybliopola) nam een literair werk af van de maker, tegen eenmalige betaling, en liet op eigen risico kopieën maken die hij verkocht. ¶ *Marge*: zie vorige aantekening. Met de feitelijke verkoopprijs van boeken heeft de schrijver verder niets te maken nadat hij eenmaal door de boekhandelaar is betaald. ¶ *Dienen als geschenkjes*: het centrale motief in de bundel. De gedichten vervangen in zekere zin de beschreven objecten. ¶ *Krap bij kas*: in heel zijn dichtwerk houdt Martialis dit motief van zijn kunstenaars-armoede vol. Ongetwijfeld is dat deels een pose. ¶ *Titel*: de titels bij de epigrammen vanaf #4 zijn overgeleverd. Ze zijn vermoedelijk toegevoegd door de dichter zelf. Zie ook #14·2.